

**М. М. Слюсаревський,
О. Є. Блинова**

ПСИХОЛОГІЯ МІГРАЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

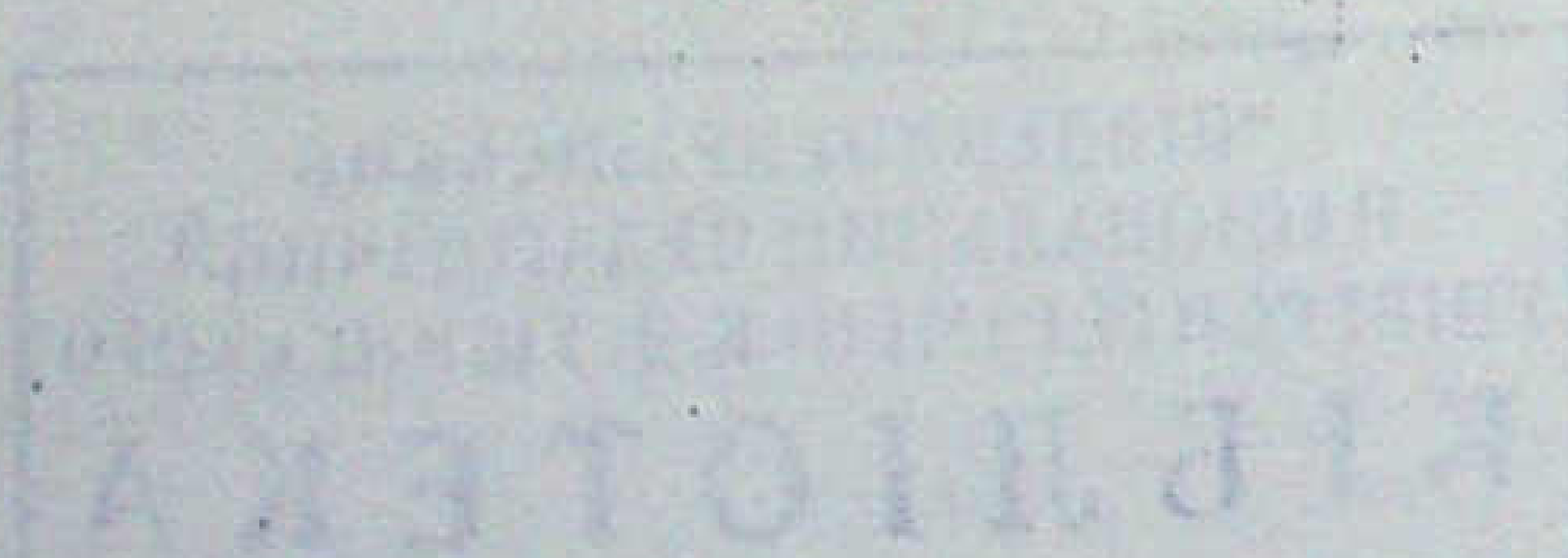
М. М. Слюсаревський, О. Є. Блинова

ПСИХОЛОГІЯ МІГРАЦІЇ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видання друге, перероблене і доповнене

Київ – 2018

УДК 159.9:314.15](075.8)
С 49

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
протокол № 14/17 від 21 грудня 2017 р.

Рецензенти:

Бевз Г. М., доктор психологічних наук;
Панок В. В., доктор психологічних наук, професор;
Траверсе Т. М., доктор психологічних наук

Слюсаревський М. М.

С 49 **Психологія міграції** : навчальний посібник / М. М. Слюсаревський, О. Є. Блинова ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Видання друге, перероблене і доповнене. – Київ : Талком, 2018. – 360 с.

ISBN 978-617-7685-40-0

ПД9709

У навчальному посібнику розкрито соціально-психологічну сутність феномена міграції, висвітлено найважливіші питання міграційної поведінки людей у сучасному глобалізованому світі, описано детермінанти ухвалення ними рішень на користь міграції, соціально-психологічні механізми адаптації та акультурації мігрантів у країнах перебування. Міграційні процеси аналізуються під кутом зору як еміграції українців до країн зарубіжжя, так і тенденцій та перспектив імміграції іноземних громадян до України. Поряд із цим розглянуто проблематику внутрішніх міграцій у сьогоденній Україні, які зумовлюються найрізноманітнішими чинниками – від поглиблення урбанізації до війни на Донбасі. Особливу увагу приділено особливостям психологічної допомоги людині в ситуації вимушеної або нелегальної міграції, специфіці й основним напрямкам консультаційної роботи з трудовими мігрантами і внутрішньо переміщеними особами, їхніми родинами та дітьми.

Для студентів закладів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю “Психологія”, та їхніх викладачів. Може бути використаний і в процесі підготовки студентів за іншими спеціальностями галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”. Стане в пригоді також практичним психологам, фахівцям соціальної сфери, працівникам правоохоронних органів, науковцям.

УДК 159.9:314.15](075.8)

ISBN 978-617-7685-40-0

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2018
© Слюсаревський М. М., Блинова О. Є., 2018

“ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО”
БІБЛІОТЕКА

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Методологічні основи та система методів дослідження міграційних процесів	11
Міграція як об'єкт міждисциплінарних досліджень.....	11
Система методів пізнання міграційних процесів. Категорія “метод” у системі суміжних понять	14
Системний підхід до соціально-психологічного аналізу міграції.....	17
Соціально-психологічні методи дослідження міграційних процесів.....	19
<i>Контрольні запитання</i>	29
<i>Рекомендована література</i>	30
Розділ 2. Міграція як суспільне явище та її соціально-психологічні виміри	33
Види і функції міграції.....	33
Чинники та закономірності міграції.....	45
Динаміка міграційних процесів.....	58
<i>Контрольні запитання</i>	66
<i>Рекомендована література</i>	66
Розділ 3. Міграційні процеси у глобальному полікультурному світі	69
Міграційні процеси у контексті міжкультурної взаємодії	69
Міграція і культурна психологія	80
Мігранти: маргінальність як культурне порубіжжя	94
Міграція у структурі соціальної мобільності	103
<i>Контрольні запитання</i>	109
<i>Рекомендована література</i>	110

Розділ 4. Проблеми особистісної та соціальної ідентифікації мігрантів	113
Загальні уявлення різних наукових шкіл про особистісну та соціальну ідентичність	113
Роль етнокультурної ідентичності у детермінації міграційної поведінки	135
<i>Контрольні запитання</i>	145
<i>Рекомендована література</i>	146
Розділ 5. Соціально-психологічна адаптація мігрантів в іншокультурному середовищі	150
Психологічні основи акультурації мігрантів	150
Основні теорії міжкультурної адаптації.....	161
Індивідуальні та групові чинники адаптації	164
Характеристика основних стратегій акультурації	169
Особистісні характеристики мігрантів та їхній вплив на адаптацію	178
<i>Контрольні запитання</i>	187
<i>Рекомендована література</i>	187
Розділ 6. Імміграція до України: проблеми та виклики	191
Основні категорії іммігрантів	191
Проблеми інтеграції іммігрантів в українське суспільство	207
Толерантність у міжетнічній взаємодії з іммігрантами.....	210
<i>Контрольні запитання</i>	219
<i>Рекомендована література</i>	219
Розділ 7. Внутрішня добровільна міграція в Україні	223
Причини і тенденції внутрішніх переміщень населення.....	223
Переїзд із села до міста – головний тренд внутрішніх міграцій	227
Міське і сільське культурні середовища як простори соціалізації особистості.....	231
Соціально-психологічні проблеми адаптації до міського способу життя.....	235
<i>Контрольні запитання</i>	239
<i>Рекомендована література</i>	240

Розділ 8. Внутрішня вимушена міграція на українських теренах	243
Наявний стан вимушеної міграції в Україні.....	243
Соціокультурні та соціально-психологічні аспекти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у спільноти, що їх приймають	250
Особливості психічного стану переселенців.....	257
Потреба корекції ставлення місцевого населення до прибульців	259
Роль соціального капіталу в адаптації вимушених переселенців	265
Контрольні запитання.....	269
Рекомендована література	270
Розділ 9. Психологічні проблеми впливу міграції на дитину	273
Діти трудових мігрантів	273
Діти вимушених переселенців.....	283
Адаптація дітей мігрантів в освітніх закладах.....	289
Контрольні запитання.....	291
Рекомендована література	292
Розділ 10. Психологічна допомога мігрантам	295
Організація соціальної та психологічної допомоги трудовим мігрантам	295
Психологічна допомога вимушеним мігрантам.....	308
Психологічна допомога дітям із внутрішньо переміщених родин.....	336
Контрольні запитання.....	351
Рекомендована література	351
Додаток А. Пам'ятка трудовому мігрантові	355
Додаток Б. Рекомендації для батьків щодо організації життєдіяльності дітей у складних кризових обставинах	358